

MAGYAR IZRAELITA,

hitfelekezeti érdekű hetilap.

Kiadó tulajdonos: **Zsengeri Mór.**

Felelős szerkesztő: **Mezei Mór.**

Előfizetési feltételek: Pesten házhozhozordással, vidékre postai szét- küldéssel. Egész évre 6 frt. fél évre 3 frt.	Szerkesztői iroda: Ujtér 2-dik szám, 2-ik emelet. Kiadó hivatal: Lipótvárosi templomtér 6 sz.	Megjelenik minden pénteken egy egész íven. Hirdetményekért a 30 krnyi bélyegdíjon felül egy fél hasábos petsor után 3 kr. számíttatik.

A tanügyi értekezésből.

(Folytatás.)

Felolvastatik a 4. §.*)

Dr. Meisel. Csekélység ugyan, de mégis azt hiszem alapelv, hogy ép oly baj, ha kelleténél többet, mint ha kelleténél kevesebbet mondunk, és hogy mindazt a mi felesleges mellőznünk kellene. Ezért azt tartom, hogy a §. utolsó pontja egészen elmaradhatna.

Grossmann. Mi azon tapasztalatból indultunk ki, hogy a községek és tanítók közötti versengéseknek oka, igen gyakran az, hogy a tanító, kit a legszebb bizonyítványok ajánlottak, személyesen nem tudta a község tetszését és megelégedését megnyerni. És mi e bajt legjobban úgy hittük orvosolhatónak, ha a személyiségek, melyeknek folytonos érintkezésben kellend egymással lenni, magukat előlegesen megismerik. Más eszköz nem igen van. A pesti hitközségben az a szokás vétetett be, hogy a tanítónak próbaelődást kell tartania. Ha talán mi is ezt akarnók elfogadni, rosszul nem cselekednénk; sértés ez eljárás senkire nézve nem lehet, miután a legkitünőbb tanítónál, mint a leggyengébbnél egyaránt jó alkalmazásba.

Rosenmeyer. Nem vétetett itt figyelembe az, hogy az intelligens előjáróságot csakhamar más kevésbé értelmes válthatja fel; a tanító gyakran messziről jön, magát bemutatja, de időközben az intelligens előjáróság lelép, s az új a tarítót megint elküldi. — Mig tehát alapunk nincsen, melyből a tanító költsége megtérül, a követlést tulságosnak tartom.

Dr. Meisel. Megkell jegyeznem, miszerint a tanítónak ily könnyű szerrel való elbocsátásáról később tüzetesen szólunk. Én csak Grossmann tanár urnak e §-re adott felvilágosítására akarok néhány megjegyzést tenni. A bizottságot azon szándék vezérelte t. i., hogy a netaláni későbbi surlódásoknak elejét vegye. De én azt hiszem, hogy ezen eshetőség tekintetéből még sem szabad annyira mennünk, hogy a §-et a javasolt szerkezetben megtartsuk. A bizottság elővigyázata elismerésre méltó ugyan, de még is felesleges; a község különben is megtudja a szabályzatból, hogy tanítójának állomása élethossziglani, s tehát óvatos lesz a választásban. Ugy vagyunk ezzel, mint a völegénnyel, kit a házasság fon-

*) E §. a javaslatban eredetileg így hangzott: A község szabad tetszésétől függ a tanítói állomásokat vagy közvetlen meghívás, vagy nyilvános pályázás útján betölteni.

Ez utóbbi esetben azonban a pályázóknak maguk személyes bemutatása, mindkét félre nézve kötelesség.

tosságára figyelmeztetünk, de a kit nem tartozunk inteni arra, hogy elébb nézze meg személyesen menyasszonyát, kivel frigyre akar lépni; (tetszés.) de eltekintve ettől a szerkezet maga is hibás. Legjobb volna, ha e §. második pontját ekként módosítanók: „Ez utóbbi esetben ajánlandó, hogy a pályázónak, maga személyes bemutatása a községnél lehetővé tétessék.”

Herczeg azt kívánja, hogy vallásunk az iskolákban tapasztalt elhanyagoltatásának orvoslásával foglalkozzék az értekezés.

Rabbi Roth. Én hozzá szeretném toldatni azt, hogy a tanító megválasztásánál a rabbinak is szava legyen, s hogy a választás a rabbi hozzájárulása mellett eszközöltessek.

Grossmann. A rabbihozi viszony kérdése a bizottságot komolyan foglalkoztatta. E kérdés pedig annyival kényesebb, mert a viszony, mind a rabbi egyéniségét, mind az egyes iskolákban divó szokásokat tekintve, a legkülönbözőbb alakzatokban lép fel. Valóban Scylla és Charibdis között kellett elhajóznunk. Ezért egy saját külön §-ben szólottunk az iskolai bizottmányokról, azt ajánlván a községeknek, hogy azokba csak oly férfiakat válasszanak be, a kik szakférfiak. Ha a rabbi az iskolaügyhöz ért, úgy az ő beválasztatása magától értetődik; ha nem, úgy befolyása csak veszélyes. Egyébként a rabbi az iskolában csak községét képviseli, s így a rabbi viszonyának közelebbi meghatározása nem az iskolai szabályzatnak, hanem a községi statutumnak tárgya.

Mendl (Kecskemétről) következő módosítványt nyújt be: „A községnek ajánlatik, hogy az alkalmazandó tanítónak lehetővé tegye, hogy magát személyesen bemutatthassa.”

A többség a §-et elfogadja, és ugyan az első pontot az eredeti szerkezet szerint, a második pontot Meisel főrabbi ur indítványa szerint.

Az 5. §. és az ebben idézett 17. és 18. §§. felolvastatnak.*)

*) E cikkek szövege az eredeti javaslat szerint következő:

5. §. Minden tanító alkalmaztatása az első három évben mindenkor csak ideiglenes. Ha e három próbaév elteltével sem a község, sem a tanító részéről fölmondás (félévi) be nem következik, a tanító hivatala minden esetben élethossziglanivá lesz, s csak is azon esetekben (17. 18. §§.) fog a község által elbocsátathatni, melyek ezen szabályzatban különösen megállapítvák. — 17. §. A község a véglegesen alkalmazott tanítót hivatalától elmozdíthatja, ha ő hivatalát szemlátomást elhanyagolja, vagy erkölcsi vagy vallásbeli magaviselete által nyilvános botrányt idéz elő. — Azonban ezen esetek elintézése is az épen említett választott bíróságnak van fentartva. — 18. §. Ha a tanító 16. §. ellenére a községi előjárósággal, vagy az iskolai bizottmánnyal vagy

Grossmann. Azon megjegyzést óhajtom tenni, hogy a bizottságot e szigorú szerkezet megállapításánál azon tapasztalat vezérelte, miszerint a folytonos surlódások következtében oly dolgok kerültek a hatóságok elé, melyek az összes zsidóságnak úgy, mint a tanítói karnak épen nem váltak becsületére. Valódi denunciációk fordultak elő, s ennek akartuk mi némileg elejét venni.

Dr. Lemberger. Én ellene vagyok az élethossziglani alkalmazásnak. A tanító, míg a definitív hivatalra való kilátással működik, legjobb erejét fogja feláldozni, s ha egyszer eléri, hanyag lesz; (zaj) én csak tapasztalásból szólok. Az 5. §. elfogadása ellen vagyok.

Kern. Bátorodom a szönyegen forgó kérdés nagy fontosságát kiemelni. Gondolják meg önök, hogy iskoláink tekintetében még nagyon hátra vagyunk; a minnek legfőbb oka az, hogy csak kevés jelölt szánja magát ezen nehéz hivatásra. A kereskedőnek, a gazdásznak, az iparosnak nagy működési tere van, ha Isten őt keresetében megsegíti, könnyen gazdag emberré lehet. Nem úgy a tanítónál, neki csekély fizetése van, s ezért ő hivatalának rabja, és nem ura idejének. Ha még ezt a silány életet sem biztosítjuk neki, úgy épen nem fogunk hivatott tanítót kapni. Engedjék kimondanom a gyászos szót, sokkal inkább lesz házalóvá, sehogya a tanítói pályára adja magát. Én magam is hosszabban foglalkoztam az iskolákban felügyet gyakorlásával, és sokszor tapasztaltam, hogy a szülék mindjárt panaszkodtak, ha egy tanító a gyermekek ellenszegülése, engedtlensége által ingereltetve, szigorúabban bánt egy egy tanítványával: bármily dacos, bármily rossz volt is a gyermek, a tanítónak mindig csak a neveletlen gyermek neveletlen szüleinek ellenszerve jut osztályrészül; és így egyszerre csakis ellenségei vannak, kik a szegény elhagyott tanítót kenyerétől megfosztani hajlandók. — Ha a község szerződést köt a tanítóval, őt, tehetségét, és jellemét három éven keresztül kiismeri, s ezen három évi együttlét után őt hivatalára érdemesnek találja, valljon mit adhat neki kevesebbet annál, mint hogy élete fogytáig biztosítja neki azon jövedelmet, mely úgy is csak a legelső életszükségletek fedezésére elégséges. —

Az értekezletnek feladata, megnyitni a magyarországi hitközségek szemeit, és megmutatni nekik az utat, melyet követniök kell, ha a nevelés ügyének biztos alapot és kellő lendületet adni kívánnak. Itt egy nyomós indokunk van. Miután nekünk iskoláinkat sajátunkból kell fentartanunk, és mindennemű szükségleteiket saját zsebünkben fedeznünk, még mindeddig nem juthattunk oda, hogy tanítóképző intézetekkel birjunk, de miket, reményem, szinte fogunk létre hozhatni. De ha mindjárt volna is már ilyen intézetünk, ha a tanítók állása nem lesz szilárdan megállapítva, ha ez állás a mellett hogy silány, még bizonytalan is, akkor bizonynyal nem várhatjuk, hogy ez intézetnek elegendő képesített tanítványa lesz. — Azt akarjuk-e, hogy a tanító lemondjon az emberi életmódról; azt akarjuk-e, hogy ő és családja mindjárt kenyér nélkül maradjon, mihelyt ő egynéhány embernek a községben nem tetszik? Ez azon alap, melyen e §. áll;

igazgatósággal való perkérdéseiben a világi hatóságokhoz folyamodik, a hitközségnek joga támad, őt azonnal, minden kártérítési kötelezettség nélkül elbocsátani. Ha ellenben a hitközségi elöljáróság, vagy az iskolai bizottmány, vagy igazgatóság vét a 16. §. rendelete ellen, a tanítónak joga van hivatalát felmondás nélkül oda hagyni, s a község neki a kilépés napjától számított három évre járó fizetést kiadni köteles.

a világ csak tisztelhetni fog bennünket, ha a tanító állását biztosítjuk.

Dr. Meisel. Én a szerkezet mellett akarok szólni. Mert lássák uraim, minden szerződészerű viszonynál mindkét félre egyaránt kell ugyan tekintettel lennünk: de csak azon esetben, ha jog és hatalom mindkét félnél egyaránt van elosztva. Azon viszonyban, melyet a tanító a községgel köt, ez nem így áll. A község nem szorul oltalmunkra, csak tanácsunkra; a tanító nem szorul tanácsunkra, csak oltalmunkra. (éljenzés.) A nélkül hogy a községek jogait csak legkevésbé is csonkíttatni akarnám, azt hiszem tehát, hogy már a sokfejuség, a családi kapcsolat apró befolyásai ellen, ezen tengernyi légszurások ellen, melyeknek a tanító kitéve van, s melyek sokaságuknál fogva nagy hatással vannak a tanító személyére őt megvédeni kötelességünk. — Azon aggálynak, hogy a község ép úgy szenvedhet megcsonkítást a tanító hűtlensége által, alapja nincs, mert a 17. és 18. §§. rendkívüli eszközül szolgálnak ezen esetekre; ha a tanító kötelességeit nem teljesíti, akkor elbocsáttatik. Ezen normáléra pedig szükségünk van, mert a zsidó tanítónak ily viszonyban kell élnie, ez levén az erkölcsös élet biztosítóka. Ha a községek tetszésére bizzuk, a tanítót minden pillanatban elbocsátani, attól kell tartanunk, hogy épen nem is lesznek tanítóink, mert állásuk semmi tekintetben sem irigylendő. Ki az anyagi szükség, a tulságos munka dacára, a tanítói pályára adja magát, az hivatását érzi erre, s ki e hivatást érzi, az lelkiismeretes tanító is lesz.

Kohn Salamon. A 17. §. azt mondja, hogy a tanító, ha erkölcsi tekintetben valamit vét, egy bizottmány hozzájárulásával tüstént elbocsáttathatik. Ha meggondoljuk mi tág fogalom ez az „erkölcsi“, úgy a tüsténti elbocsáttatás nagyon súlyos. Intsék őt meg először, s csak másodsor bocsássák el.

Dr. Hirschfeld. Szó van itt a tanítónak nyujtandó oltalomról, de a főkérdés a községek autonómiájának megoltalmazása, az iskolák csonkítása nélkül. Én községem megbizásából jöttem ide, s tehát el kell járnom megbizatosomban. Minimuma a község autonómiájának, hogy ez tudja, mit mondanak fölöle a hatóságoknak. Sajátságos tapasztalatok nagyon szükségessé teszik az elővigyázatot. Községem megbizásából teszem tehát az indítványt, mondassék ki, hogy a jelentések, melyeket az iskolai tanítók a hatóságokhoz intéz, az előjáróságok vagy bizottmányok utján terjesztessenek fel.

Dr. Meisel. Kívánatos volna, hogy ezen indítvány irásban nyujtassék be, miután a tárgyalás alatt lévő §-től független.

Bettelheim csak két próbaévet kíván három helyett.

Az 5. §. a javaslat szerkezete szerint elfogadtatik.

Mendl a következő mondatot kívánja még az 5. §-hez hozzá taldatni: „A község a tanítónak a három próbaév eltelte előtt is megadhatja a végleges alkalmazást.“

E toldat szinte elfogadtatik.

Dr. Hirschfeld indítványa: „A tanítói testületek jelentései a hatóságokhoz a hitközségi előjáróságok utján lesznek felterjesztendőek. Ezek e jelentéseket vissza nem tartóztathatják, de megjegyzéseikkel kísérhetik,“ — felolvastatván, tárgyalásra a javaslat illető helyére utasítatik.

Elnök a gyűlést berekeszti.

II. Ülés,

ápril 27-én, délután 3 órakor.

Elnök: Dr. Rózsay József.

Felolvastatik a javaslat 6-ik §-e.*)

Neumann. Én nem bírom ez intézkedés szükségét belátni, mert a község rendszerint az iskolás gyermek száma után igazodik; minden község úgy rendezi iskoláját, a mint az saját viszonyainak leginkább megfelel. Minden község maga szervezi iskoláját, és maga szabja meg annak szükségleteit.

Kern. Miután a munkálat, mint már többszörösen mondatott, nem fog mint már eleve irányadó kihirdettetni, hanem ahoztartás végett a községeknek egyedül ajánlatni, ezen §. is ekként leszen értelmezendő. Minthogy a községek iskolai bizottságaiban az egyes tagok az iskolai szükségletek megállapításában nem tudnak mindig megegyezni, kívánatos, hogy illetékes helyről, minőépen a tanügyi értekezlet, nyujtassék nekik tanács, mely ha a község pénzviszonyai többet meg nem engednek, a minimumot megállapítja. A mit mi a községeknek nyujtunk, az nem kötelező alaptörvény, hanem csak a tanügyi értekezlet nézete; ezt pedig a községek szívesen veendik.

Lederer. E cikk ellen először logikai, másodsor nyelvbeli kifogásom van. Az első pont szerint kétszállyu tanodákban 50 tanítvány mellett egy tanító is elég-séges. Vagy oly iskolákat értenek itt, melyek két osztályból, vagy olyanokat, melyek két alosztályból (Abtheilung) állanak. Ha alosztályokról van szó, akkor hibásan áll ott az „ellenben“ szócska, mert ez nem illik az előbbi mondathoz; ha osztályokról van szó, akkor nem tudom, miként lehet egy tanítóval beérni.

Kern. Oly községekről van itt szó, melyek nem bírnak az iskolának többet, mint egy szobát és egy tanítót nyujtani. Feltéve, ily községben nincs több, mint összesen 50 tanítvány, akkor az első osztály, teszem 9—10 és 3—4, a második osztály 10—12, és 4—5 óráig nyerhet oktatást; ha pedig egy községben például 100 tanítvány van, azon elvénél fogva, hogy ötvennél több tanítványnál egy osztályban is paralell osztályokat kell nyitni, leg-
alább két tanító szükséges a két osztályban.

Lederer. Én a tanítványok számát e §-ben 50 helyett 60-ra óhajtanám tenni.

Grossmann. A 3. §., melyet pedig már elfogadtunk, azt mondja, hogy minden hitközségben két osztályu iskolának kell lennie, de lehet több osztályu is. És ezen iskolákról van itt is szó. A legkisebb község iskolájának is, melybe 50 tanítvány sem jár, két osztálylyal kell tehát bírnia. Ezek osztályok, két alosztályból álló tanodát a tárgyalás alatt álló javaslat nem ismer. Ennyi válaszul az előttem szóló nyelvbeli megjegyzésére

Dr. Fischer. Minden tanító tudja, hogy itt osztályokat értünk. Egy kis tanítványszám könnyen oktattathatik egy szobában. Az egyik rész mindig „csendes foglalkozással“ láttatik el. Az evangélikusoknál az első és második latinosztály van ugyanazon egy tanteremben együtt elhelyezve, s mindkettő czélszerű oktatásban részesül.

Bettelheim. Én e cikk helyett a következő szerkezetet ajánlom: „kisebb községekben, melyek sajátjukból tartják fen iskoláikat, ha a tanítványok száma az 50-et meg nem haladja, egy, — és ha 60, vagy több ta-

nítvány volna, a szükséghez képest két vagy több tanító alkalmaztassék.

A 6. §. javaslat szerkezete szerint elfogadtatik.

Felolvastatott a 7. §.)*

Rabbi Roth. Kivételt óhajtanék tételni a héber szakma tanítójára nézve, ez ha nincs is megvizsgálva, mégis alkalmaztathassék.

Rosenmayer. En e §-ben, úgy a mint felolvastott, megnyugszom ugyan, mégis egy módosítványt bátorokodnám ajánlani, azt, hogy oly héber tanítóknak, kik már régen szolgálnak, engedessék meg, hogy a vizsgát utólagosan letehessék.

Kern. Roth rabbi rnak igaza van. Mint a jelenlegi tanítói képezde szerveztetett, tökélyre nem juthatott; — ha, az állam gondoskodik arról, hogy a tanítók a világi tanulmányok tekintetében képesítettek legyenek, a világi tanulmányok tekintetében e gondoskodás a rabbikat illeti. Oly toldatot kell tehát e §-hez csatolnunk, mely ezt kifejezze.

Dr. Schwab következő toldatot ajánl: Azon esetben, ha egy jelölt bizonyítványt hoz egy tanító-növeldéből, vagy képességéről szóló oly ajánló bizonyítványokat, melyek rabbik, vagy más izraelita vallásbeli hivatalnokok által állítottak ki, azt, hogy nem megvizsgált tanító számba venni nem kell.

Tencer. A bizonyítványokkal ellátott és el nem látott tanítók alkalmazásának kérdésében, helyesen jegy-ezte meg Roth rabbi ur, hogy a héber tantárgyakra nézve a bizonyítványokkal el nem látottakat ki ne zárjuk, miután épen a bizonyítványokat osztó praeparandiából szoktak olyanok kikerülni, kik a kellő héber ismeretekkel nem bírnak. Ugyanezt óhajtanám azonban én a magyar tantárgyak tanítóira is kiterjeszteni, miután a praeparandia jelöltjei nagyobb részben magyarul sem tudnak. Én tehát azt indítványozom, hogy nem csak a héber, hanem a magyar szakma tanítója is alkalmaztathassék, ha mindjárt bizonyítvánnyal ellátva nincs is.

Dr. Józseffy. Engem több évi tapasztalat győzött meg arról, hogy a héber oktatás ellátására, csak egy volt „bachur“ alkalmas. A héber tanítóra nézve „megvizsgált“ helyett tehát azt kellene mondanunk, „egy valamely rabbi által autorizált tanító.“

Epstein. Kern ur azt hiszi, hogy a héber nyelv tanítójának megvizsgálását a rabbikra kellene bízni. Ő felel, miszerint az nekünk épen szerencsénk, hogy hierarchiánk nincs, s hogy sok rabbi kevesebbet tud héberül, mint a tanító, s hogy ezek rendszerint az iskolának ellenségei is. Nem minden rabbinak szabad és lehet az iskolára befolyást engednünk.

Dr. Lemberger. A tanítónak általános paedagogiai képességéről itt nem lehet szó; a héber szakbeli képességre nézve pedig úgy hiszem mindenütt lesz iskolai bizottság, melynek a rabbi, ha arravaló férfiú lesz, lelke lesz, s mely a tanítót választani fogja, tehát különös intézkedésre itt szükség nincs.

Dr. Beck a „megvizsgált“ kifejezés helyébe „minősített“-et akar tenni.

Rosenmayer következő toldatot ajánl a §-hez: Nem vizsgált héber tanítók alkalmaztathatnak, azonban egy év folyama alatt magukat vizsgának alávetni tartoznak.

Mendl a kecskeméti tanítói kar nevében követ-

*) A szöveget lásd a 17-ik számban közzétett javaslatban.

*) Szövegét lásd a 17-ik számban közzétett javaslatban.

kező toldatot ajánl: A héberre vonatkozólag a községnek jogában áll, a tanítótól egy a község által kijelölt tekintély bizonyítványát kívánni.

Weinberger módosítványa: A nyilvános tanodákban az osztálytanítók mind, a szaktanítók pedig rendszerint megvizsgált tanítók legyenek.

Dr. Lemberger módosítványa: A héber nyelv és rokon szakmákból oktatásra való képesség a helybeli rabbi és iskolai bizottmány által legyen bizonyolva.

Dr. Schwab módosítványa: A héberbeni és a theologiai szakban való notorius jártasság mellett, addig míg tanítónöveldek nincs, a héber tanításra nézve, a tanítói bizonyítvány követelésétől el lehet állani.

Dr. Hirschfeld módosítványa: Azon tanító, ki a héberbeni jártasságáról bizonyítvánnyal még nem bír, azon község rabbija által, melyben alkalmaztatni óhajt, az iskolai bizottmány hozzájárultával, magát megvizsgáltatni köteles.

Deutsch módosítványa: A tanítói képezde lépjen kapcsolatba egy illetékes izraelita hatósággal, mely a tanítót a héberből megvizsgálja.

Reich. En azt hiszem nem arról van itt szó, miként jusson a tanító bizonyítványhoz, hanem miként jusson a község tanítóhoz! Eddig valamennyi héber tanító „bachur” volt, s ezért Rosenmeyer nézetéhez csatlakozva, azt óhajtom, hogy eleinte bizonyítványt ne követeljünk, és egy év alatt köteles legyen a tanító magát a vizsgának alávetni.

Dr. Pollak. Nekem mint részrehajlatlan figyelőnek, talán könnyebben sikerülend feltalálni egyik másik pontot, mely az eltérő véleményeket összeegyeztesse. A mi dolgozatunk nem lesz végleges határozat, hanem csak javaslatképen fog a községekkel közölni. Nem lehet-e a §-et ekkint fogalmazni: Azon tanítók, kik a héberben jártasok, utólagosan tartoznak tanítói képesséükről vizsgát tenni; azokra nézve pedig, kik a praeparandiákból lépnek ki, tétessék intézkedés, hogy a képezde kapcsolatban egy izraelita vallásbeli hatósággal oly bizonyítványt állíthasson ki, mely a héberre nézve is érvénynyel bírjon.

Rosenberg. Attól tartok, hogy elfogadván azon indítványt, hogy nem megvizsgált héber tanítók is alkalmazathassanak, egy hátsó ajtót nyitunk egyik másik kevésbé jóakaratu községnek, melynek felhasználásával meg nem vizsgált tanítók, ha olcsóbbak lennének, az iskolák nagy hátrányára osztálytanítókul is fognának használtatni.

Kern. Ezen aggály alaptalan; mert hiszen csak a héber szakmára nézve nem kell neki megvizsgáltatni lennie, a többi szakmákból pedig mindenestre megvizsgált lesz.

Szavazás alkalmával a többség a 7 §-et a javaslat eredeti szerkezte szerint fogadja el.

Felolvastatik a 8 §. *)

Bettelheim e cikket oda kívánja módosítani, hogy

*) Szövege a javaslat szerint következő: Minden ujonnan alkalmazandó tanítónak a magyar és német nyelvet, s a mennyiben egyszerűs mind vallás- vagy szentirási tanító volna, a héber nyelvet is tökéletesen birnia kell; azonfelül pedig a tantervbe felvett szakismeretekben való kellő jártassággal kell ellátva lennie. — Minden esetben azonban legalább egy oly tanító val, ki az ezutáni betöltéseknél figyelmen kívül nem hagyható minden kellekeket magában egyesíti, minden hitfelekezeti népta nodának birnia kell.

minden tanítónak először a héber, másodsor vagy a magyar vagy a német nyelvet kell birnia.

Kern. Bettelheim ur indítványának elfogadása mellett, iskoláinkat csakhamar be kellend zárunk. Mert ha nem csak a vallástanítótól, hanem még például a nyelv- vagy földrajztanítótól is azt kívánjuk, hogy a héberben jártas legyen, nem tudom, honnan vegyük a tanítókat. A magyar és német nyelvre nézve pedig azt hiszem, hogy mindkettőnek ismerete okvetlenül szükséges.

Dr. Schwab. Bettelheim ur, ki nem tudja megérteni, hogy miért nem tétetik a héber nyelv ismerete első helyre, úgy látszik, tévedésben van; — a héber tantárgy, az élő nyelv pedig tanközeg. Midőn egy tanító alkalmazása forog kérdésben, először is arról kell szólni, melyik nyelvvel kell neki birnia, hogy tanítványainak oktatást nyujthasson. Viszonyainkban pedig fel lehet tenni, hogy még azon vidékekben is, melyek nem tulnyomólag magyar ajkuak, ha más nem, legalább az okosság parancsolja, hogy a tanítók magyarul tudjanak. — Az tehát a kérdés, minő nyelvet kell a tanítónak birnia, hogy egyáltalában taníthasson? a magyart, a németet; a héber nyelv ismerete szükséges csupán arra, hogy a héber tantárgyak adathassanak elő. — Egyébként nem kételkedem benne, hogy minden izraelita hitközség azon lesz, hogy tanítója a héberben is ne legyen épen egészen tudatlan.

Deutsch a magyar és német nyelv ismeretében conditio sine qua nont lát.

A § a javaslat szerkezte szerint elfogadtatik.

A 9. 10. 11. 12. 13. és 14 §§. vita nélkül a javaslat szerkezte szerint elfogadtatnak. *)

Felolvastatik a 15 §. **)

Dr. Hirschfeld: E § a felmerült viszályok elintézéséről szól, itt volna tehát helyén a viszályok elhárításáról gondoskodni. Azért e helyen kívánnám írásban benyujtott indítványomat beilleszteni.

Az indítvány felolvastatik. ***)

Kern. Eltérő különös viszonyokra mi nem lehetünk tekintettel; mi csak azon tanodák szervezésével foglalkozunk, melyek a községi pénztárból tartatnak fenn; az indítvány pedig más iskolákat tart szem előtt.

Weinberger. Van egy kormányrendelet, mely azt mondja, hogy még az államintézeteknél is kell egy községi bizottmánynak léteznie, és jelentések a hatóságokhoz soha sem küldethetnek el, a nélkül, hogy e bizottmány szerkesztésükben részt ne vegyen.

Dr. Hirschfeld: Ez önmagában sem áll. De ha állana is, az lesz a kérdés, érvényben van-e a politikai iskolai szervezet vagy sem? Ha érvényben van, úgy indítványomat visszavonom, de mindnyájuknak is vissza kell

*) A szöveget lásd a 17-ik számban közzölt javaslatban.

**) Szövege a javaslat szerint következő: Minden az iskolai szervezetre, vagy a tanító személyes állására, jogaira és kötelezettségére vonatkozó vitakérdés, mely a tanító és az iskolai bizottmány vagy a hitközségi elöljáróság között fölmerül és maguk az érdekelt felek által békésen ki nem egyenlítettetik, mindaddig míg egy hitfelekezeti központi képviselő szervezve nincs, választott békebiróság által fog méltányosság szerint elintéztetni. — Ily választott biróságul ajánlandó különösen a pesti izraelita hitközség mindenkori választmányának iskolai osztálya vagy az Izraelita-Magyar-Egyetel mindenkori választmánya; de lehet bármely más testület, vagy tekintélyes magányszemélyekből álló is; minden esetben azonban a választott birót, a község mindjárt a tanító alkalmazásánál tartozik eleve kijelölni, és annak beleegyezését is kieszközölni.

***) Szövegét lásd a 17-ik számban közzétett javaslatban 14. b. §. alatt.

vonniok azt, mit ma egész nap indítványoztak. Ha nincs érvényben, ugye nagyfontosságú kérdést mellőznünk nem szabad.

Dr. Hirschfeld indítványa mint 14. b §. elfogadtatik.

Mendl. Visszatérek a 15 §-re. Ha a község nevezi meg a tanítónak a választott bíróságot, akkor az, ki kenyere után jár, azonnal engedni kénytelen. Itt kell tehát megszabni, kiből álljon a választott bíróság. Állhatna pedig a legközelebbi községek három tagjából, és miután a választott bíróság sem csalhatlan, még egy másodfolyamodású felebbezési bíróságnak, s ha a kettőnek ítélete nem egyező, még egy harmadik folyamodású bíróságnak is kellene lennie.

Felolvastatik Dr. Fischer módosítványa: A választott bíróság szerveztessék úgy, mint a protestánsoknál, a község választ a maga részéről, és a tanító viszont a maga részéről képviselőket.

Mezei módosítványa: A 15. §. ezen szavai helyett: minden esetben azonban — elevekijelölni, tétessék: „minden esetben azonban a község és a tanító már a felvételi szerződésben tartoznak a választott bírót egyértelműleg kijelölni.“

Neumann. Ki a vidéki hitközségeket ismeri, az tudni fogja, minő bajos dolog az, hogy a tanító a községgel a bíró-választásban megegyezzen. Egyáltalában nem nyújtunk a tanítónak oltalmat, ha sorsát azon bíróra bizuk, melyet a község választ. Én tehát azt hiszem, hogy itt határozottan meg kellene mondani, minő bíróság döntsön.

Grossmann. A bizottmány, mely e javaslatot tette, azon szempontból indult ki, hogy nekünk nincs jogunkban ráerőtetni a községekre, ki legyen bírójuk. Mi csak azt tanácsolhatjuk, hogy választott bíróságot jelöljön ki. S nehogy ez részrehajló legyen, tanácsoltuk, miszerint oly testületek választassanak, melyeknél e részrehajlás fel nem tehető. Ilyen például egyiknek a pesti hitközségi választmány iskolai osztálya, másikkak az Izraelita-Magyar-Egylet választmánya. Ha pedig a községnek ezek egyikéhez sem volna bizodalma, még mindig fordulhat a tanító megegyezésével oly más testülethez, melyhez van bizodalma.

Epstein. Választott bíróságok által nem sokat nyerünk. A perlekedések csak akkor fognak megszűnni, ha az autonóm hitközségek mellett egy központi iskolai hatóság fog működni. Azt óhajtom tehát, hogy egy terv dolgoztassék ki, mely szerint Pesten egy három fizetett egyénből álló központi iskolai hatóság lépne életbe.

Dr. Hirschfeld nem tartja célszerűnek az illető községtől távoleső bíróságot, ő azt hiszi, hogy a tanító is, a község is válaszson magának öt képviselő egyéneket, s csak ha az egyik fél megrövidítettnek hiszi magát, kerüljön az ügy egy eleve meghatározott bíróság elé.

Kern következő módosítványt ajánl: Peres kérdésekben a tanító és a község magának a községnek kebeléből válaszsszanak bírókat; de ha ebben mindkét fél megnyugodi nem találna, a legközelebbi három községből választhatnak izraelitákat bírósági tagokul.

Deutsch nem illetékes bíróságról lévén szó, hanem csak békebíróságról, választott békebíróságnak kívánja azt neveztetni.

Mezei. Az Izraelita-Magyar Egylet iskolai bizottságának igazolására óhajtok néhány szót mondani. Én részemről osztom, s ki szabad mondanom, hogy a bizottság is osztja Epstein ur nézetét, hogy az az iskolai ügyben

felfelmerülő viszálokodások elintézésére, egy központi iskolai hatóság volna hivatva, s hogy ilyennek létrehozására kell törekednünk. De ez a hazai izraeliták egyetemes hitalkotmányának volna tárgya, s ennek tervezése a tanügyi értekezletnek jogkörén kívül esik: az ily központi hatóság szervezése a hitközségek összegyűlendő congressusának lesz fenhagyandó, és talán az állam törvényhozása részéről is szentesítendő, mint ez a múlt század végével a protestánsoknál történt.

Addig is azonban sürgős szükség egy ideiglenes pótszer felfedezése, és ilyenmü épen a választott bíróság, mely a felek önkénytes alávetésénél fogva azonnal életbe léphet. Az ellene itt felhozott kifogásokra akarok tehát még egy pár megjegyzést tenni.

A választott bíróság ítélete igenis végrehajtható, ha a bíróság illetékessége a szerződési okiratban, mint szerződési feltétel megállapítottatik. A választott bíróságnak a szerződésben való előleges kijelölése nagyon ajánlandó, mert a felvételnél község és tanító mindig a legszebb egyetértésben vannak, és könnyen fognak megegyezni; de ha egyszer kitört közöttük a viszály, azon fél, melynek nagyobb oka van az ítélettől tartani, késleltetni, megtagadni fogja a bíró választását. A szerződésben előlegesen megnevezett választott bíróság ítéletére pedig a világi hatóság a végrehajtást elrendelni köteles, s így mind a község mind a tanító — kétségtelenül nyernek ezen szabály elfogadása által. Felebbezési bíróságok a választott bíróságnál nem szokásosak, nem is szükségesek, s ellenkeznek a választott bíróságok fogalmával, miután ezek nem csupán a szigorú jog, hanem méltányosság szerint ítélnék. Hatóvábbá attól kell tartani, hogy a község által választott bíróság mostohán fogja a tanítóval bánni, ezen is segít az általam javasolt módosítvány, mely szerint tanító és község egyértelműleg jelölendik a bírót. — Én tehát indítványozom a 15. §-nek az általam módosított szerkezet szerinti elfogadását, s hogy Epstein urnak is eleget tegyünk, ezen mondat betoldását: „és iskolai hatóság, mi sürgős szükségnek ismertetik fel; a § azon szavainak amíg egy hitfelekezeti központi képviselőt szervezve nincs.“ (általános helyeslés.)

Epstein: Egyetértek Mezei ur módosítványával, és visszavonom indítványomat, csak azt óhajtom, hogy a tanügyi értekezlet mint tanácsoló testület mondja ki azt, miszerint egy központi hatóság szervezése nagyon kívánatos.

Felolvastatik Dr. Hirschfeld módosítványa: Nétaláni viszálokodásoknál a község és a tanító között, mindkét fél bizalmi férfiakat választ, kik a vitát elintézzék; ha pedig a két fél egyike magát azoknak alá nem vetné, akkor az ügy az állandó országos választott főbíróság választmánya által fog eldöntetni. (több hang: még nem létezik.)

A 15. §. Mezei indítványa szerint elfogadtatik.

A 16. §. *) vita nélkül elfogadtatik.

Felolvastatnak a 17. és 18. § §. **) Tárgyalásuk a

*) Szövegét lásd a 17-ik számban közzétett javaslatban.

**) E két § §. a javaslat szerint így hangzott: 17. §. A község a véglegesen alkalmazott tanítót hivatalától elmozdithatja, ha ő hivatalát szemlátomást elhanyagolja, vagy erkölcsi, vagy vallásbeli magaviselete által nyilvános botrányt idéz elő. Azonban ezen esetek elintézése is az épen említett választott bíróságnak van fentartva. — 18. §. Ha a tanító a 16. §. ellenére a községi előjárósággal vagy az iskolai bizottmánnyal, vagy igazgatósággal való perkérdéseiben a világi hatóságokhoz folyamodik, a hitköz-

§§. fontosságának tekintetéből, a jövő gyűlésre határozatuk.

Felolvastatik Bettelheim és társainak indítványa,*) melynek tárgyalása szintén a jövő gyűlésre fenhagyatik. Elnök a gyűlést berekeszti.

(Folytatjuk.)

Javaslat.

A szentírás magyar fordításának tárgyában.

E fordításnál követendő eljárásra nézve a következő megállapodás történt:

A bizottság célszerűnek nem tartván a nyilvános pályázás útját, ajánlja, hogy a fordítások megbirálásával és az egész mű szerkesztésével egy öt tagból álló bizottmány bizassék meg.

Az itt követendő elvekre nézve azon kérdés tétetvén föl, vajjon a hitbéli tradícióknak megfelelő, szözszerinti hü, vagy pedig az iskolai használatra idomított fordítás legyen-e, a bizottság nem akarván a vállalatot törpíteni, s hogy a mindkét irányban nyivánuló közszükségnek eleget tegyen, abban egyezett meg, hogy a kiadandó fordítás a közhasználatra szánt, szözszerinti hü legyen, de egy külön iskolai kiadás is rendeztessék.

Ekkor három főérdekre kellend majd a szerkesztésnél ügyelni, a vallási érdekre, az iskolai érdekre és a magyar nyelv tisztaságára. — E három tényezőre kell tehát a szerkesztő bizottmány összeállításánál tekintettel lenni, mely indokból a bizottság indítványza, hogy e szerkesztő bizottmány elnökéül főt. Löw Lipót szegedi törabbi ur, tagjaiul pedig a lelkészi karból dr. Steinhartd Jakab aradi és dr. Zipser Májer rohoncei törabbi, a tanítói karból Grossmann Ignác, és magyar irodalommal foglalkozók közül Mezei Mór urak kéressenek föl.

Mihelyt ezen urak a választást elfogadták és a bizottmány megalkult, felszólítandók lesznek mindazok, kik e munkára képesek, hogy az egyes bibliai részeknek fordítását, előlegesen megállapítandó, ivenkénti díjazás mellett vállalják el, a munkának az egyes fordítók közötti kiosztása a szerkesztő bizottmánynak fognán hatásköréhez tartozni.

Ugyanezen felszólítással egyidejűleg, szólíttassanak föl a hazai hitközségek és egyes hitrokonaink is arra, hogy e vállalat anyagi költségeihez adakozásaikkal járuljanak, maga az egylet is egy tehetségéhez mért összeggel gyámolítván az ügyet. A begyűjtendő összegek elkülönözten az egyleti pénztártól, mint külön bibliai alap egy e végre kinevezendő bizottmány által kezelteszenek.

A bizottság többsége bizton hiszi, hogy ekkép e nagyszerti vállalat az egylet erejét túlhaladó áldozat nélkül fog sikeresen keresztül vitethetni.

Sürgös indítvány.

Mindaddig míg a tanítói rend maga nem gondoskodik saját érdekeiről, nincsen reménye, hogy szomorú helyzetéből kibontakozhassék. Érdeünkben van tehát, mindenekelőtt a közvélemény felvilágosítására constatirozni azt, hogy az izraelita tanító állása Magyarhonban, kevés kivétellel nagyon szomorú, miután sok község tanítóinak elégséges fizetést adni nem akar, vagy nem is tud; és eddig tudtunkkal egyetlen egy község sem gondoskodott kellőleg arról, hogy tanítójának, az évek hosszú során át részéről kifejtett legnagyobb munkásság után, öregségében nyugalmas

ségnek joga támadt azonnal minden kártérítési kötelezettség nélkül elbocsátani. Ha ellenben a hitközségi előjáróság vagy az iskolai bizottmány vagy igazgatóság vét a 16. §. rendelete ellen a tanítóinak joga van, hivatalát felmondás nélkül oda hagyni; s a község neki a kilépés napjától számított három évre járó fizetését kiadni köteles.

*) Szövegét ugyan e számban közöljük.

lévelt, és kevésbé vigasztalan kilátást övéinek jövőjére halála után, — szerezzen.

Hogy tehát kartársaink részvéte a jövődöbéli értekezletekben biztosíttassék, ezen fontos kérdést mindjárt az első értekezletnél bátorokodunk a tisztelt gyülekezetnek mint főkérdést, és ugyan sürgös indítvány alakjában figyelmébe ajánlani.

A tanítók jobblétének eszközlése végett:

1. A t. c. községekellene a nyilvános constatirozás által figyelmeztetni, hogy a tanítók helyzete nagyon szomorú, hogy a zsidó szivekrei hivatkozás által a tanítók állásának javulása elértesék.

2. Nyilatkoztassák ki a magyarhoni tanítók itt az értekezletben, hogy kevesebb tanító jobb anyagi helyzetben viszonylag eredményesebben működhetik egy iskolában, mint több, de folytonosan az anyagi gondok által kintott tanító.

3. Azt hisszük, hogy az 1849—50 években keletkezett contributionalis, iskolai alap neve alatt ismeretes pénzalap kamatai, legfoganatosabban kisebb, szegényebb községekben alkalmazott tanítóknak gyámolítására fordíttatnának.

4. Miután az izraelitáknak egyenjogósítása állampolgári tekintetben közel várható, a mintatanodák és képezdek fentartásához, mint más hitfelekezeteknél, az állam járulni fog, tehát a fenálló iskolai alap erre kevésbé fogna igénybe vétetni.

Lemondunk arról, hogy e kérdést itt teljesen kimeríttük, reménylívén, hogy a vita folyama alatt, más célunkra szolgáló eszközök is fognak még találatni.

Bettelheim M., Mendl Dávid, Schönwald S. V., Kohn Sámuel, Singer Vilmos, Blum Salamon, Vogel J., Oestreicher J. H., Krehn Lázár, Hirsch Mór, Seidner Albert, Duschnitz Mór, Grünhut Mór, Rosenmeyer Izsák, Schullhof, Neumann Sal., Dr. Fischer Józ. L., Freund M., Tersch Károly, Flesch M.

Kereskedőink magyarosodása, és az izraelita kereskedők.

(Sz.) A „Közlemények a kereskedelem és iparköréből“ ez évi első füzeté „A kereskedelmi nyelv megmagyarosítása érdekében“ cím alatt egy cikket hoz, mely több érdekes és alapos megjegyzés és következtetés között, a következő minket közelebből érdeklő mondatokat tartalmazza:

„Nem szabad érintetlenül hagynunk azon dicséretes irányt, melyet tek. Pest városa kereskedelmi testületei követnek, — s azon haladást, melyet a testületek lelkesége a magyar műszótár alkotásában kitüntetett, s mely a testületeket vezető elnököknek általános honfui jóhírt biztosít.“

„Honunknak egyik tártosztálya, a Mózes vallását követők, — kiknek mondhatni egyetlen hatásköre az ipar és kereskedelem -- sem izraelita-magyar-egylet, sem a legigazságosabb emancipatio által nem fognak soha a magyar nemzettestbe olvadni, míg őket a kereskedelem és ipar szelleme germanizálni fogja. — Mindenütt az ad irányt, mi a lét fentartója. Családi tüzhelyüknél, nevelési modorukban legyenek bár az izraeliták magyarok, — még sem lehetnek hazánk határozott fiaivá, míg forgalmas kereskedelmi életük német marad. Felszólal azonban keblünkben azon édes remény, hogy izraelita testvéreink ezen a téren is hazafiakká válnak.“

„Vigasz nélküli jelenünkben, hazánk a nagy világ valóságos vendéglőjeként tűnik elő, hol minden idegen tárt karokra talál, csak a bensülött magyar kénytelen a

mostohaság hideg leheletével találkozni. — Igen ha a legalaposabb képzettségű szegény magyar ifju saját honában a kereskedelem mezején kíván haladni; előbb veszületett nemzetiségét levetköztetve, idegen szellemmel kell megtelnie, hogy azok, kikre rászorul — mint magyart — el ne utasítsák.“

„S míg ez honfiainkkal így van, nemzetileg elmaradt kereskedelmünkben minden idegennek eleibe dereng a szerencse csillaga. Míg angol, francia, és német-honban, csak a belföld nyelvén lehet boldogulni, s ki ez országokkal érintkezésekbe jön, angolul, franciául, vagy németül kell tudnia, hazánk irányában hasonló szükségét senki sem érez, mert mi — előzékeny vendéglősök — minden jövevénynek felette könnyebbitjük a honunk bőségében való eligazodást.“

„Ha honunkban törvényes alapon létesül az igazságos korszellem által hangosan követelt zsidó-emancipatio, — míg az ügynyelv német marad, — az emancipatio mellett nyiló előnyök a külföldi zsidóság özönét fogják honunkba csábítani.“ —

E fejtegetések ellen, nekünk a mi zsidó-magyar szempontunkból kell egy pár kifogást tennünk.

Először is kellemetlenül érintett, a mult évi országgyűlés sokszor emlegetett határozati javaslatának echója, melyet a legvégre idézett mondatban találtunk. — Mi nekünk mindannyiszor óvást kell tennünk, valahányszor a bevándorlási kérdést a zsidó-emancipatióval akarják kapcsolatba hozni; ha a külföldi bevándorló csakugyan veszéyes kereskedelmünkre nézve, — a mi Magyarország népességének ritka volta mellett még mindig kérdéses, — úgy ez e kereskedelemre nézve tökéletesen közönyös, valljon a veszedelmes jövevény a plebánia téren, vagy a dohány utcában keresi-e fel Istenét: ha védeni kell a magyarhoni kereskedőt külhoni vetélytársak ellen, akkor épen úgy kell őt védeni a megkereszteltek, mint a meg nem kereszteltek ellen. A haza különbséget nem tehet; ő a belföldiben, csak honfiut, a külföldiben csak idegent láthat, akár zsidó, akár keresztény legyen az. — A „külföldi zsidóság özönét“ szerző ur, ki különben a magyarhoni izraeliták iránti testvéri érzetéről biztosít, bizvást kihagyhatta volna cikkéből.

A honi kereskedelem nyelvre és szellemre nézve leendő megmagyarosodásának, hogy hitrokonainknak kell legjelentékenyebb tényezőjének lenniök, abban mi cikkiró urral egyetértünk. Mert hiszen a viszonyok, a hazai törvényhozás évszázadok óta rendszeresen oda működtek, hogy a zsidó kereskedőnél egyéb ne lehessen, és hogy ő, a benne rejlő szellemi erők nagy tömegével csupán e térre szorítva, itt tulnyomóságra vergődött, a magyarhoni kereskedelem legkitünőbb képviselőjévé emelkedett, az csak természetes, valamint természetes az is, hogy századok művét, sem egy évtized, sem egy ember-élet gyökerestől kiforgatni nem fogja, s hogy tehát hosszabb ideig fog még a magyarhoni kereskedelem első sorban az izraeliták által kezeltetni.

Visszásnak tetszik nekünk azonban az ut, melyet az idézett cikk a kereskedelem és a kereskedők megmagyarosítására ajánl. A cikkiró magyar kereskedelmi ügynyelvet óhajt, hogy általa magyarosodjanak a kereskedők; nem volna-e észszerűbb, a kereskedőket, és mint a cikk is kiemeli, első sorban a zsidókat gyámolítani magyarosodási törekvéseikben, hogy általuk honosíttassék meg a magyar nyelv és magyar szellem kereskedelmünkben.

Minden ember azon nyelvvvel szeret élni, melyet leg-tökéletesebben bir, melyet atyjától anyjától hallott, melyben gyermeki tanulmányait végezte. Legyünk tehát azon, hogy kereskedőink a magyar nyelvet kedveljék legjobban. azzal éljenek a legnagyobb könnyűséggel, és akkor előszeretettel, örömmel fogják azt használni minden alkalmal, hol csak lehet; a kezdettől elválhatlan nehézségeket, ezen előszeretettel és buzgóság mellett a gyakorlati élet könnyebben fogja leküzdeni, mint a legalaposabb szótár, melynek kitételeit mégis csak a kereskedőknek kellend meghonosítaniok. — Az ellenkező eljárás mellett a legjobb esetben is csak töredékes eredményt, kelletlen engedményeket reménylhetünk.

Midőn tehát teljes elismerésünket nyilvánítjuk azon előmunkálatok iránt, melyek magyarosodó kereskedőinknek a magyar nyelvvvel való élest megkönnyítendik, minő különösen a munkában lévő műszótár: mégis azt tartjuk, hogy még ennél is fontosabb azon törekvés, mely a kereskedő osztályoknak családjába, iskoláiba, társalgó köreibe iparkodik átültetni a magyar nyelvet, magyar szellemet, magyar műveltséget.

Ha tehát igaz az, mit cikkiró mond, hogy „a magyarhoni kereskedelem és ipar szellemének megmagyarosítása a magyar nemzet jövőjére nézve a legfontosabb feltétel:“ akkor igaznak kell lennie annak is, hogy minden igaz honfiának szent kötelessége a kereskedőink, — és az izraeliták e tekintetbeni jelentőségénél fogva — a magyarhoni izraeliták tökéletes megmagyarosítására célzó törekvéseket, az e végre alapított intézeteket teljes erejéből gyámolítani.

S valljon megtörtént-e ez mindekkoráig? Az izraeliták irányában bizonyosan nem. Mi tétetett arra nézve, hogy a magyarhoni izraelitában megerősödjék a magyarosodási hajlam? Vajmi kevés! A mi történt, azt nem a nemzet, azt maguk a zsidók tevék! A helyett, hogy felismerték volna, miszerint a haza érdekében kell az izraelitában, a testvéri szeretet, az együvé tartozás érzetét ápolni, s ez által ragaszkodását a nemzethez, nyelvéhez és szokásaihoz növelni, nem történt, nem történik-e gyakran az, minek a józan ész szerint ép az ellenkező eredményre kell vezetnie? Az Izraelita-Magyar-Egylet, melynek nagy horderejét, rendkívüli fontosságát épen a cikkiró ur által kifejtett indokok igazolják, nem legmostohábban tartott, legkevesebb figyelemre méltatott, gyámolításban pedig épen nem részesített közintézet-e a nemzetnek? A nemzetnek, nem a zsidóknak, mert ha törekvései valósulnak, a haszon az annyi hathatós tényezővel

erősödött magyar nemzetiségé lesz inkább, mint a zsidóké.

Az emancipatio e részbeli hatására nézve pedig, épenséggel tévedésben van a cikkirő. A zsidót, akár kereskedő, akár nem, semmi sem bénítja meg úgy magyarosodási törekvéseiben, mint ama folytonos harc, melyet benne az élettapasztalat, a megmegujuló bántalom feletti keserőség küzd a szívébe oltott nagy erkölcsi érzélemmel, a honszeretettel. Ha az emancipatio, nem csupán a polgári, a társadalmi emancipatio e küzdést megszünteti, a magyarhoni izraelita csakhamar az lesz hazájára nézve, mi a francia, az olasz, az angol zsidó a magáéra nézve: értelmes, áldozatkész, jó polgár.

De most is, annyi gát és akadály között, nem tette az elhanyagolt zsidó nemzetiségi tekintetben is többet, mint kereskedőinknek másik, az elejétől fogva a haza legjobb zsirjával táplált szabadalmazott várospolgári rendből került osztálya?

Hogy a zsidók maguk alapítottak maguknak oly intézetet, melynek bevallott célja a magyar nyelvnek, szellemnek és műveltségnek közöttük való terjesztése, hogy egész erővel dolgoznak tanodáik magyarosításán, hogy gyermekeiket általánosan magyar nevelésben részesítik, ezt itt mellőzzük; csak azokról legyen itt szó, mik tisztán kereskedelmi téren történtek.

A legelső nagy kereskedelmi intézet, mely magyar ügynyelvvel élt az „első magyar általános biztosító társaság”; ennek pedig vezénylő igazgatója, mint irodai személynének is nagy része — zsidó. Nem mozdították-e

ezek elő a magyar nyelvnek a kereskedelmében behozatalát?

A magyar kereskedelmi műszótár is, melynek létrejöttét cikkirő ur a pesti kereskedelmi testületeknek akarja érdemül betudni, egyenesen egy izraelita kereskedőnek köszöni lételetét.

Még 1860-dik év elején, a nemzetiségi mozgalmak megindulása előtt pendítette meg ez eszmét Posner Károly Lajos; ugyanő tette még ugyanazon év december havában az indítványt a Magy. tud. Akadémiánál, mely is 1861-iki február 25-én kelt hivatalos levelében „örömmel üdvözlötte azon gondolatot, miszerint a magyar kereskedelmi műnyelvnek a pesti kereskedelmi akadémia hozzájárultával kidolgoztatását indítványozá;” s a maga részéről rendes tagját, Fogarasi János urat biztatta a közremunkálással. Posner ur csak ezután fordult tervével a pesti kereskedelmi testületekhez, s ezek csak ezután, csak az ő felszólítására karolták fel az ügyet. — Ezen üdvös eszme is tehát zsidó buzgalomnak, zsidó honszeretetnek volt kifolyása.

Ha tehát ösztönözni kellett kereskedőinket, a magyar ügynyelv behozatalának kezdeményezésére, úgy cikkirő nagyobb joggal fordulhatott volna a keresztény kereskedőkhöz, mint a zsidókhöz, — ezeknél ily ösztönzésre már szükség nincs, őket csak a már megkezdett munkában kellene támogatni.

De a nemzet a zsidót hazafias törekvéseiben eddigelé nem csak nem gyámoltotta, hanem rendszerint tőle még a pusztá elismerést is megtagadta.

TÁRCA.

Hebraica.

II.

(Szilaj habok és kemény szirtek. — A szellemi világosság születés-helye. — Hebron völgye. — Machpelah barlangja. — Az ősök sírja. — Zsidó, keresztény és mohamedán kegyelet. — Százados csend. — Albion nemes fia. — Török mecset és zsidó szentély. — Illem és lovagiasság. — A két első patriarcha. — Szentelt lég és örökmécs. — Milyeneket hisznek a mizulmanok.)

Ázsiának délnyugati határán, ott, hol a nyugat felől érkező szilaj habok zajlongva csapódnak a hatalmuknak dacoló kemény szirtekbe, mintha csak tehetlen dühöket akarnák csillapítani azon, hogy ezek annyi időn át oly rendíthetlentül merészkednek ellentállani folytonos és bűsz rohamaiknak, ott terül el ama nevezetes ország, mely ősrégi időktől fogva, az emberiség fejlődésének történetében a legkitünőbb szerepet játszotta. Kanaan földje, Palaestina az, mely színhelye és szemtanuja volt az emberiség legbecesebb vívmányai, legnagyobb győzelmeinek. Ennek keblén születtek ama dicsó férfiak, kik fényes meteoroként ragyogva tűntek fel koruk borús, éjfeles egén, és gyújtó szikrát vetének a szellemi világosság eddig szunnyadozó szövéténekére,

hogy ez századok, ezredek multán fényes özőnével az egész földkerekséget eláraszsza.

Déli részén e kis országnak kopár, sziklás bérce nyúlik el, közötté a Holt s Földközi tengernek, a Juda hegység. Közepe táján a folytonos hegyláncolat megszakad, s terjedelmes völgykatlant képez, melynek derekán magányos domb emelkedik, fákkal sűrűen környezve. A völgy a legszelidebbéghajlatnak örvend; buja természeti ékességeivel szemet, lelket elbájol, s bizvást a világ leggyönyörűbb tájéka közé sorolható.

E völgy a Hebron völgye!

Kis ezüst patak csevegve szegdeli át e kies térséget, s virághímes partjai mellett még most is mutatják azon helyet, hol hajdan Ábrám háza állott. Tudela Benjamin, ki körülbelül 700 évvel ezelőtt e vidéket bejárta, ennek még néni romjait látni vélte. A domb lejtőjén kisdud város terül el, Hebron városa, csúcsán pedig pompás török mecset emelkedik; belseje e dombnak barlang idomú üreget képez, melynek egyetlen nyílása a mecsetbe szolgál.

E barlang a Machpelah barlangja!

Hosszu, hosszú idő óta ez ür belsejébe emberi láb nem hatott. Megközelíthetetlen, isteni szentély gyanánt félénk gondossággal őrzik azt minden profanisatiótól a bár idegen örökösök, s a kik a mecset feltűgyeletével megbizvák, mesterséges módon örök-

mecset táplálnak abban, melynek halvány, derengő világánál a netán véletlenül bejövő a barlang oldalába vájt 7 külön fülkét pillanthatná meg, melyek mindegyike egy-egy sírt tartalmaz.

E sírok a törzsapák és anyák földi maradványainak nyughelyei.

Népünk isteni törvényhozója s történetírója elmondá körülmenyesen, hogyan s miképen történt a zsidóság legelső bajnokai s alapítóinak közös temetkezése e természetalkotta sírboltban; s azóta e hely folytonos s legszentebb kegyelet tárgya maradt. Midőn még a zsidók birták e földet, óriási sziklafallal vették azt körül, mely még maiglan is áll, s a néphit úgy tartja, hogy ezt egyenesen Salamon emeltette szolgálatkész szellemei által. S midőn a zsidóság onnan elvonulni kényszerült, s helyét később az ifjú kereszténység foglalá el, ez sem feledkezett meg a köteles gyermeki kegyeletről, ugyanazon buzgóságot tanusítá a szent sírok iránt, s Ilona, keleti császárnő a domb ormán keresztény templomot építtetett. De midőn a kereszténységet is hasonló sors érte, mint elődét, midőn, nem állhatván többé ellent ifjabbik testvére, az Izlam túlhatalmának, onnan szintén elszorult: a keresztény templom török mecsetté alakult át, mely minőségben még mostanság is fenáll.

Azon néma csend, mely e sírhelyen több századon át félbeszakítatlanul uralkodott, legujabb időben egy nagyszerű látogatás által háborgattatott meg. A közelmúlt napokban Albionnak nemes fia, a walesi herceg, palestinai útjában a hebroni völgy felé is fordítá figyelmét. Sok fáradság s nehézség lektüzdése után, a jeruzsálemi helytartó végre megadá neki az engedelmet annak meglátogatására, föltéve, hogy csak igen csekély számú kíséretet viend magával. E látogatást egy szemtanu a „Timesban“ ilyformán írja le:

„Midőn Hebronba értünk, csodálattal vettük észre a helytartónak nagyszertű s tán épen felesleges előintézkedéseit, a látogatás biztosításának céljából. Egy hadcsapat a város bemenetét tartotta megszállva, s a háztetőkön örök állottak. A lakosság azonban semmi ellenséges indulatot nem tanusított, kivéve azt, hogy az idegenek bejöttekor az utcáktól távol tartotta magát.

A hely színére érvén, lépcsőn szálltunk fel, melynek fokszáma azt mutatja, hogy a mecset a halom legmagasabb ormán, tehát mindenesetre a barlang fölött fekszik, és midőn a mecset közelébe értünk, az örök egyike, Mohamed egyik társának ivadéka, a legnagyobb előzékenységgel fogadott bennünket, ámbár szolgálai mindannyiszor nehéz sóhajokat hallattak, valahányszor egyik szentelt helyről a másikhoz léptünk. Mesztelen lábbal hatoltunk egy nyílt udvaron keresztül a mecset felé, melynek építési modora bizantinus eredetre mutat. A szélső oszlopcsarnok legbelsejében van a két első sír, a jobbik fülkében Ábrámé, a balban Sáráhé, s mindkettő ezüst kapu által elzárva. Megkértek bennünket, hogy a Sáráh szekrényébe ne lépjünk, mintán a s s z o n y n a k l a k á s a; Ábrámét némi vonakodás után kinyitották, könyörögvén előbb neki, hogy engedné meg a bemenetelt. A sírbolt falai márványból készültek, a sír maga a közönséges mohamedán kőkoporsókhoz hasonlít, s természetesen nem egyéb, mint olyatén cenotaphium, mely a tulajdonképi sírhely fölé, diszemplék gyanánt emeltetett. Ez márvány vagy gipszszel futtatott kőből áll, s három zöldszövetű, aranynyal gazdagon hímzett szőnyeggel van leterítve; ezek II. Mohamed, I. Selim és a boldogult Abdul Medsid ajándékai.*) Ugyanigy mutatták a mecset belsejében Izsák és Rebecca sírjait. Ezek külön kápolnában

*) Ali Bey, spanyol renegat, kilenc ily egymásra terített szőnyeget számlált, melyek a konstantinápolyi szultánok által időnként adományoztattak; s azt írja, hogy nemcsak a többi sírok is hasonló szőnyegekkel bővelkedtek, de maguk a sírboltok falai is tele voltak aggatva velök; a férfiakéban zöld, az asszonyokéban pedig piros szövetűek voltak.

helyeztetek el, s ezüst helyett, csak vas ajtóval bírnak. Rebecca szentélye ugyanazon illemokból, mint Sáráhé zárva maradt előttünk; s midőn Izsákot meg akartuk látogatni, megkértek bennünket, hogy azt ne tegyük. Mert nagy különbség van ám a két első patriarcha jellemében. „Ábrám, így mondák, a jóság maga és minden sérelmet megbocsát; hiszen az Úr Istennek Sedom és Amora fölötte hozott ítéletét is súlyosnak találta. Izsák gyanakodása ellenben közbeszédde vált, és nagyon veszedelmes dologt ingeregni. Midőn Ibrahim pasa sírboltját megkeresendő vala, úgy dobatott ki általa, hogy az, mint villámtól sújtva, lerogyott.“ Jákob és Leah sírjai ugyanoly falmélyedésekben vannak, mint Ábrám és Sáráhé, de külön folyosón, a mecset kapuzatjának átellenében. Mint a rácsozaton keresztül láthattuk, Leah sírjára két zöld zászló támaszkodik, melyeknek jelentése nem tudatik. Jákob szekrénye nem mutat semmi nevezetést. József sírja kúpozott kápolnában látható, mely az épület déli részén ennek külső falához dűleszkedik. Ennek círázata a többiénél jóval csekélyebb.

Mindeddig — így folytatja a levelező — egy árva szót sem hallottunk arról, mi bennünket leginkább érdekelt, a szent barlangról magáról tudniillik, melyben, mint biztosan feltehetni, a patriarchák családja legalább egyik tagjának, Jákobnak bebalzsamozott teste ép állapotban nyugszik. Szorgosan kérdezősködtünk utána, míg végre egy pillantást engedtek bevetniük. A mecset belsejében, Ábrám szekrényének csúcsán egy kör alakú nyílás van, mintegy nyolc hüvelykni átmetszettel, melynek széle egy lábnyira a padolat fölé erős fallal körülépített, de melynek alsó része, a mennyre láthattuk és tapinthatuk, eleven sziklából áll. E vajúlat homályos, mely üregbe nyílik, mely aligha lehet más, mint a Machpelah barlang, s mely vezetőink véleménye szerint az egész talapzat alatt nyulik el. Ez az egyetlen az óduba vezető nyílás, melyről az örök tudni akarnak. Egykor, így mondák, 2500 évvel ezelőtt egy hatalmas király szolgája más bemeneten hatolt e barlangba; midőn leszált, minden érzékének birtokában és testes ember volt; de a mire visszajött, vak, süket, elfonnyadt nyomorék lett belőle. Azóta ama bemenet befalaztatott, s csak e nyílás hagyatott meg, részint azért, hogy a szentelt lég a mecsetbe fölszállva, a hívők által szivassék, másrészt, hogy egy lánc segítségével, melyet a nyíláson függni láttunk, lámpát bocsássanak le, hogy a szentelt síron égjen. Kérdeztük, ha nem lehetne-e most meggyújtani azt? Nem, volt a válasz, a szent csak éjjel szereti a lámpát, nappal nem kell neki.“

Igy a levelező. Említésre méltó még a mohamedán népnek e helyre vonatkozólag táplált némely hiedelme. Így beszélnek, hogy József teste 1005 évig volt a Nilusban eltemetve, míg egy egyiptusi ember e titkot Mózesnek fölfedezte azon föltét alatt, hogy leányát nőül veszi. Mózes e föltétet beteljesítette, s József testét Hebronba hozta. Mesélik még, hogy Ádám szintén itt temettetett volna el, de sírja elveszett. Továbbá, hogy a barlangban még több láda van, telidesteli régi héberek csontjaival, melyek héber családok által szállítottak ide. A mecset építését Kalarum, egyiptusi szultánnak tulajdonítják. József nejének, Zuleikának is mondják, hogy itt volna temetkezési helye, de ezt nem mutatják sehol.

a. l.

Adatok a magyarhoni izraeliták történetéhez.

(Folytatás.)

Az érsek levele a pápára megtette kívánt hatását, és írója a pápa részéről szigorú eljárásra nyert legtágabb fölhatalmazást. A pápai fölhatalmazás erejénél fogva tehát Robert érsek, az

1232-ik év december havában, a II. Endre által elkövetett egyéb büntettek, valamint a zsidó és mohamedán kamara-adó-vám-pénzügyi, és sóhivatalnokoknak állásukban meghagyása miatt „apostoli parancsok folytán“ egész Magyarhont egyházi átokkal sújtá, szigorúan elrendelvé és meghagyván „hogy Magyarországban, az esztergomi kerületben azonkép, mint a kalocsai, a király úr és fiainak udvarában úgy, mint bárhol másutt, senki se merészeljen isteni szolgálatot tenni.“¹⁾

Főlemlítendő, hogy Robert érsek csak a mohamedán hivatalnokok elmozdítását sürgeti és a király tanácsosait, az országgal együtt azért veti tilalom alá, mert azok eszközlésére bocsátattak saracénusok nyilvános hivatalokhoz. A pápai átoklevél azonban s illetőleg az érsekhez intézett irat a saracénusok mellett zsidókat is említ, és a pápa nem az ország törvényeire hivatkozik, — melyek pedig szinte mellette szólandottak, — hanem a toledói zsinat²⁾ határozataira, mely a zsidóktól a nyilvános hivatal viseléshez szükséges képességet megtagadta.³⁾ Az érsek-nél a mohamedánok befolyása valószínűleg nagyobb aggodalmakat szült, mint a zsidóké; míg a pápa a toledói zsinat minden határozatát következetesen akarta életbeléptetni. — — — — — Ki magának azon komor gyászt képzelheti, mely a hívek szemében gyilkos súlylával nehezedett az átok alá fogott országra, az nem fog csodálkozni, hogy Endrét az érsek eljárása megdöbbené. — Béla fiát háromszor küldé az érsekhez, kérvén, könyörögvén neki, szüntetné meg a tilalmat, vonná vissza az átoklevelet; de csak annyit eszközölhetett ki, hogy Robert azt István király napjáiig felfüggeszté.⁴⁾ A király tehát 1233-ban Dénes nádort, Simon győri ispánt és Rembaldot, a magyarországi Jánosvitézek főmesterét Rómába indította, kik az érseket a pápánál bepanaszolván, királyt és országot a tilalom súlya alól fölmentessenek. IX. Gergely az ügyet eligazítandó, Jakab prenestei püspököt szentszéki követül küldé Magyarországra, ki előtt Endre eskü alatt kötelezvé magát,

hogy zsidókra és saracénokra ezentul nem fogja a közjöveldelmek kezelését, a pénzügyet bizni és só-adószedő- és más közhivaltal nem viseltet velük:

hogy gondoskodni fog, miszerint zsidók és saracénok bizonyos küljelek által ismertessenek meg a keresztényektől s keresztény rabszolgákat ne vehessenek, ne tarthassanak;

hogy a nádor vagy más e végre megbizandó hivatalnok a zsidókat és saracénusokat szemmel fogja tartani és ellenök az illető megyebeli püspöknek mindenben segédere leszen;

hogy a keresztények között egyrészt, zsidók vagy saracénusok között a másíkról kötött házasságok, mint tilosak, jószág- és szabadságvesztéssel fognak büntettetni;

többé nem volt szó átokról és tilalomról, de ismeretes lévén Endrének ingatagsága, fogadását a prenestei püspök még a királyfiak s az országnagyok által is megerősíteté.⁵⁾

És ez eskü alatti fogadást a püspök IX. Gergely pápa nevében s annak megbizása folytán eszközölte, ugyanazon pápa nevében, ki a zsidóüldöző keresztiesek ellen buzgott⁶⁾ és később

is a francia zsidók mellett lépett fel, midőn ezek, az egyházi inquisitionnak utat törő tömeg részéről véres üldöztetésben részesültek.⁷⁾

Az 1233. év szeptember havában tevé Endre e fogadást, a bereghi erdőben tartott országgyűlésen — de rövid idő múlva úgy vélekedett, hogy neki az esküvel fogadott pontokat nem kell megtartania, mert megtartásuk — mint a pápának üzené, — annyi volna, mint lemondás a királyságról. És ha az eskü meg nem tartásának okait kutatjuk, úgy vagy Fessler nézetét kell elfogadnunk, ki azt állítja, hogy Dénes nádor, kinek befolyása a királyra mindenható volt, a zsidó és saracénus hivatalnokokkal egyetértett, és az adott ígérlet teljesítését megakadályozá; vagy pedig azon véleményt osztjuk, hogy a papok által olyannyira gyűlölt hivatalnokok eltávolítása azért maradt el, mert a királynak ezek pénzbeli segélyére annál inkább szüksége volt, mivel ugyanazon év őszutóján Frigyes, osztrák herceg ellen indított háborút, ki nejét Zsófiát, a magyar királyné testvérét magától eltűzvé, Görögországba viszaküldé. Stiriába történt benyomulása után, Endre még csak két évig jélt, — meghalt 1235. november közepe felé⁸⁾ — és nekünk nincs tudomásunk, hogy ez idő alatt zsidóellenes szigorú határozatait foganatosította volna.

(Folytatjuk.)

Rosenberg Izidor.

P E S T.

Az új hitközségi közigazgatás a régi feletti előnyeit immár számokkal is bebizonyította. A kórházi bizottmány beadta a január—márciusi évnegyedre terjedő jelentését, melyből a következő számadatokat emeljük ki. — A kórházban az 1861-dik év első negyedében kiadott 359 frt 62 kr, ez idén 47 beteggel több volt mint tavall ugyanezen idő alatt, s a felhasznált gyógyszerek mégis csak 182 frt 39 krba kerültek; 177 frt 21 krnyi megtakarítvány mutatkozik tehát 1861 irányában, dacára annak, hogy a betegek ily tetemesen megsaporodtak. Egyegy beteg orvoslása középszámmal került 1861, 1 frt 95¹/₃ krba, 1862 csak 78⁹/₁₀ krba, s így ez idén 1 frt 16⁴/₁₀ krrel kevesebbe, mint tavall.

A szegények gyógyítása körül a kiadás az 1861. év első három hónapjában 878 frt 43 krba, 1862 ugyanezen idejében csak 278 frt 97¹/₂ krba rugott, a megtakarítvány tehát 499 frt 45¹/₂ kr. A szegény betegek száma ez idén az első három hónapban 1018; a tavali szám nem ismeretes, de a szegények orvosainak állítása szerint kisebb volt, mint ez idén. Ha a betegek számát mindkét évben egyenlőnek tennők fel, egyegy beteg orvoslása került 1861. 85⁴/₁₀ kr, 1862 csak 36⁹/₁₀ krba, s így ez idén 48⁶/₁₀ krrel kevesebbe, mint tavall.

Mindezen megtakarításokat a bizottmány főleg a szigorubb ellenőrzésnek tulajdonítja, miután az erre alkalmazott tisztviselő csak e rövid idő alatt 82 frt 59 krt törült ki a gyógyszerári számlákból, mint helytelenül

⁷⁾ Jost Gesch. d. Isr. VI. 2831.

IX. Gergely pápa gondolkozásmódjáról dicsérendő tanúságot tesz két levél, melyeket dr. Müller a „Ben Chan.“ negyedik évfolyam. 40. számában, 1861. tett közzé. Az 1. Victorhoz, palermói püspökhöz (lib. VII. ep. XXVI.) van intézve és az igazságtalan zsidóüldözések tilalmazását tartalmazza. A 2. Bacaudas és Agnellus püspököknek szól (lib. XII. ep. XVIII.) és a zsidó-templomhelyről intézkedik Tarrazinában.

⁸⁾ Pernoldi chron. Hanthalernél I. 1315. Thuróczi II, 73.

Szalay id. m. II. 25.

¹⁾ Szalay Magy. tört. II. 25. Katona historia pragmatica Hung. Dissertatio XXIV, CCCLXXXVII.

²⁾ Mi itt a harmadik toledói zsinatot értjük, mely 591. tartott Rekared alatt, az első nyugoti fejedelem alatt, kit a birodalom metropolitája koronázott meg, s kinek uralkodásalatt az egyház a nyugati góth birodalomban túlnyomó hatalomra vergődött. A toledói zsinat a zsidóknak a hivatalokból kizárásában az 541. auvergne-i és az 581. maconi zsinatok példáját követé.

³⁾ Katona ibidem.

⁴⁾ Szalay id. m. II. 24.

⁵⁾ Katona hist. pragm. Hung. Dissert. XXIV. CCCLXXXVII. Andreae II. regis juramentum de reformando regno, in silva Berreg praestitum, Endlichernél. — Szalay id. m. II. 24.

⁶⁾ Basnage Hist. d. J. L. IX. chap. XIV. 3.

felrovottakat. A gazdasági részre nézve a bizottmány jelentést még nem tett, de e tekintetben is lényeges javításokat ígér, főképp ha rendes kórházi gondnok lesz alkalmazva.

A Bauerféle alapítványból ez évre lejárt jutalékok kiosztására nézve, a községi választmány ajánlatát az alapítónál már megtette; és ugyan a kiházasítási jutalékokra nézve ajánltattak Engl és Weiss árva hajadonok; a segélyzési jutalékokra nézve pedig Figdor és Gelber özvegyasszonyok.

A templomi másod-kántori állomásra Freisinger Ede ur Esztergomból lett elválasztva.

Az Izraelita-Magyar-Egylet által egybehívott tanügyi értekezletről a „Magyarország“, „Magyar Sajtó“, „Pesti Napló“, „Pester Lloyd“, „Sürgöny“, „Ungarische Nachrichten“ stb. mindnyájan nagy elismeréssel nyilatkoztak. Megjegyzendőnek tartom ezt azért, mert a magyar hírlapirodalomban hasonló érdekeltséget még eddig a zsidó hitfelekezeti élet semminemű mozzanata irányában nem tapasztaltam.

T e n c e r.

LEVELEZÉSEK.

Pest, májhs 7-én.

T. szerkesztő ur! Magam és több tanítótársam nevében kérem önt fel következő soraimnak becses lapjába leendő felvételére.

Én, és kartársaim, kik engem ennek kinyilatkoztatásával megbiztak, mélyen érezzük azon erkölcsi kötelességet, mely minden magyarhoni izraelita tanítót és iskolabarátot egyaránt illet, nyilvánosan leróni a hálát az „Izraelita-Magyar-Egylet“ irányában a tanügy körül kifejtett buzgalmaért, mely buzgalom ha oly bölcs belátással párosul, mint ezt az „Izraelita-Magyar-Egylet“ nál máris tapasztaltuk, a legüdvösebb eredményeket várhatja velünk.

Ezen elégtétellel az „Izraelita-Magyar-Egyletnek“, — mely, a mit én régen ohajtottam, és mire irásilag is figyelmeztettem, csak most állt igazán élére a magyar-zsidó értelmiségnek, — annyival inkább tartozunk, mert voltak, kik ez önzéstelen intézettinktől az egyedüli jutalmat, a nemes cél sikertülte feletti örömet is irigyelték, kik megtagadták tőle még a jogot is pangásban lévő tanügyünkön lendíteni, kik baljóslatokkal iparkodtak elfojtani a dicséretes törekvést, kik magán az értekezleten is személyes versengések, apróságok feletti fellobbanások által próbálták meg a nagyfontosságú kísérlet megrontását.

S mi nem kevésbé sajnós, nem kevésbé kárhóztatandó, hogy most, midőn mindez meghiusult, s az értekezlet, egy első kísérletre nézve fényes eredménnyel, dús sikerrel csakugyan megtartott álhírek terjesztése, gyanúsítgatások, csekélyeségekből mesterségesen faragott, költött nagy botrányok kikürtölésével akarják az értekezlet és határozatainak hitelet megrontani.

Ha az „Izraelita-Magyar-Egylet“ oly nemes közszellem nem lelkesítené, félni kellene attól, hogy a kajánságnak, az elismerések kiérdemelt rózsái helyett nyujtott, eme tövisei, elkedvetleníték őt minden tanügyünk érdekében még teendő további lépésektől, a mi csak viz volna a tudatlanságnak, az okszerű haladás ellenségeinek malmára! — Gyanuok ez arra nézve, hogy a megtámadások is talán ezen oldalról erednek.

Különösen sajnáljuk ezért, hogy az Allg. Ill. Judenztg. nagy-tudomány szerkesztője, ki mint a pesti hitközség képviselője maga is igen dicséretes és jelentékeny részt vett a tanácskozásokban, nem igazította helyre tudósítójának elferdítéseit, kinek jelentése hemzseg a valótlanosságoktól, ki még a gyorsirói feljegyzésekbe is pártszínezetet csempészett, és ki egy csekély rendbontásból, mely a harmadik ülésben történt, oly nagy dolgot csinál, hogy felette kutba ejti az egész értekezletet, s azon következtetésig jut, hogy nem is volt tanácskozás; holott mindnyájan kik ott voltunk, tudjuk, hogy ama sajnós jelenet, — melyre nézve vizsgálni sem akarjuk, ki volt a bűnösebb, a vigyázatlan szónok-e,

vagy az illedelemmel össze nem férő módon tomboló hallgató, — csak pár percre zavarta meg a kedélyeket, s hogy azután ismét kifogástalan higgadsággal, gondos alaposzággal folytattattak a tanácskozások, hoztattak a határozatok.

Megengedjük, hogy dr. B. ur nem fejtegette nézeteit parlamentáris modorban, — de ki reménylette, hogy az első magyar izraelita tanügyi értekezleten csupa a parlamentáris életben megszült tekintélyek fognak megjelenni? Valljon dr. B. ur saját meggyőződésének adott-e szavakat, vagy mint az Allg. Ill. Judenztg. tudósítója állítja, titkos sugók és rendezők szószólója volt-e, azt mi többiek nem tudjuk, nem tudhatjuk, s az Allg. Ill. Judenztg. tudósítója is csak azon esetben tudhatja, ha maga is a színpalak megettí személyezethez tartozott. — De eltekintve az imparlamentáris formától, igaz marad a dolog veleje, hogy a tanítói képezde nem néptanoda, hogy az legmagasabb, sőt ma még egyetlen magasabb tanintézetünk, s hogy tehát a képezde élére állított férfaktól azon feltételek teljesítését kellene követelnünk, melyeket más hitfelekezeteknél még a gymnasium legalsóbb osztályának tanárától is szigorúan megkivánnak; hogy lehet valaki jeles néptanító, talán kitünő szakférfiu is, a nélkül, hogy eo ipso jó képezde tanár is legyen.

Reméljük, az „Izraelita-Magyar-Egylet“ ily apró légszűrások nem fogják nemes törekvésében megzavarni, s kívánjuk, hogy virágozzék, fejlődjék s haladjon tovább a pályán, melyre lépett! — Hiszszük, minden értelmes és tisztalelkű tanító széles e honban, szívből lélekből mondja rá az áment!

Dr. Fischer J. L.

Veszprém, ápril végén.

F. é. ápril 26-án a veszprémi, 12 év óta fenálló öngyűlés, a megye által kiküldött biztos, Villax főbíró ur jelenlétében megtartá az évi tisztújító közgyűlést következő eredménnyel:

Előjárónak Veisz Katalin asszonyság, ki már több év óta ernyedetlen szorgalommal és lelkesedéssel működik e hivatalban, és alelőjárónak Rotauszer Julia asszonyság szavazategységgel megválasztott; pénztárnokné: Hofman Katalin asszonyság, ellenőrné: Rápoch Katalin asszonyság. Választmányi tagok: Veisz Amália, Veisz Ilona, Blau Róza, Henrik Julia, Rotauszer Katalin, Tuszkau Anna, Krausz Anna, Braun Mária és Eizler Jetty asszonyságok. Ez alkalommal felolvastattak az egyletnek múlt évi jótékony működéséről jelentése. Bevétel: 325 frt 50 kr o. p., a kiadás pedig 339 frt 94 kr, marad tehát pénztárhiány 14 frt 44 kr. A fenérintett összeg 48 szegény beteg között részint felosztott, részint pedig azok ápolására fordított. Az egylet alaptőkéje 612 frtra növekedett, mely összeg a helybeli takarékpénztárban van letéve. Nem hagyhatom említetlenül, mikép fennevezett derék főbíránk az egylet üdvös működését annyira méltányolta, hogy magát az egylet rendes tagjául beíratta s az illető díjat lefizette.

Helybeli kétéosztályu tanodánkat illetőleg, említésre méltó, hogy a félévi vizsga e hó első napjain ment végbe, mindnyájunk meglegedésére; a tanító urak szorgalma és kitelhető fáradozástól elismerésünket meg nem tagadhatjuk. Egyetlen egy hiányon kell még segítenünk, a magyar tannyelvet általánosan behoztuk ugyan, kivéve a harmadik osztályban, melyben jelenleg még német ajku tanító működik, kit még fél évig meghagyni szerződésileg vagyunk lekötölvé, de tekintve iskolánk javát és előhaladását, kívánatos lenne, ha hitközségünk előjárósága ezen tanító urat, ki ellen egyébiránt semmi kifogásunk nincsen, egész évi fizetéssel elbocsátaná és így minden akadályt megszüntetne. Ezuttal még megemlítendőnek tartom, hogy Hochmuth Abraham derék rabbink tanodánk korszerű szervezésében s átalakításában páratlan szorgalommal s önfeláldozással járt, és jár el.

Az utolsó községi gyűlés alkalmával új e korszerű imaház építése határozottatott el. E végre az ülőhelyek nyilvános árverés útján eladattak, miből 25,000 frt gyűlt be, s mint hallatszik az illető építések már is felszólítottak volna, hogy az épület tervét a pesti templom mintájára készítsék el.

Dr. Ditrichstein.

Vegyes hírek.

A honi izraeliták között földmívelést és nehéz mesterségeket terjesztő egylet Pesten, f. hó 4-kén tartá az évi rendes közgyűlést a hitközség nagy gyűléstermében, Feszl Agoston országfejedelmi biztos ur jelenlétében. —

A gyűlést az egyletnek igazgatója, Kern Jakab ur, kinek ez egylet alapítása legnagyobb mértékben köszönhető, s ki régtől fogva ernyedetlen buzgalommal vezeti annak ügyeit, nyitotta meg a tagokat üdvözlő néhány szóval. Azután dr. Schoenberg Armin titkár ur olvasta fel az egylet ez évi működéséről szóló jelentést, melyből itt csak a végeredményt emelhetjük ki, mely szerint az egyletnek jelenleg 184 növendéke van a nehéz mesterségek különböző ágainak megtanulásával elfoglalva. Kern igazgató ur figyelmezteté ezután a közgyűlést, hogy az egylet, mely 1842-dik évi május havában alakult meg, épen most tölti be életének második évtizedét, s visszatekintve a husz éves működésre, átnézetét adta az egylet egész történetének. Ez alkalomból mi is örömmel közlünk utána ezen az országban ugysem eléggé ismert egyletről egy pár adatot. Már századunk negyedik tizedében, mondja Kern ur, foglalkodtatá a nehéz mesterségek hitsorsosaink közötti meghonosításának eszméje a pesti hitközség akkori elnökét, néhai Ullmann Gábort, ki azonban akkor célt nem érhetett. A magyar törvények lakhely és ipar tekintetében olyannyira megszorítóak voltak, hogy e törekvéseknek hiányzott még alapjuk, melyből életnedvet szívhattak volna. Az 1839—40-iki országgyűlésben az alsóház a zsidóknak a nem-nemesek minden jogaiban való részesítését indítványozta, s ámbár e nagylelkű indítvány később az ismeretes 1840-iki 29-ik törvénycikké törpült, maga a kilátás is oly huzdítólag hatott a magyar zsidók értelmeseire, hogy tüstént hozzáláttak, s még az országgyűlés folyama alatt indították meg az egylet alakítását célzó előmunkálatokat, melynek létrejötte különösen Landau, Veit-Singer, és — mint mi hozzátelhetjük — leginkább maga Kern ur buzgó fáradozásának volt eredménye. — Eleinte nagy nehézségekkel kellett küzdeni, csak csekély részvét nyilatkozott, de ez folyton emelkedett, míg az egylet az 1842-ik évi husvét táján boldogult Schwaab pesti főrabbi elnöke alatt tartott tanácskozásokban véglegesen megalkultnak nyilváníthatott. Első igazgatója dr. Jakobovits Fülöp volt. A tagok évi járuléka eleinte csak két frtra rugott, de ez oly csekély jövedelmet eredményezett, hogy az egylet működésében felette korlátolva volt. Ennek folytán az 1845-iki közgyűlésen Baumgarten Izrael ur indítványozá, hogy a tehetősebb tagok önkényt nagyobb járulékot ajánljanak meg, s ez időtől fogva számos tagja az egyletnek fizet évenként tíz forintot. Ugyanez sorsjáték is rendeztetett az egylet pénztárának felsegélésére. 1846-iki június 12-én szabadított fel az egylet első tizenkét növendéke, mi az egyletre nézve valódi örömnép volt, mert az első tanítványok elhelyezését a keresztény mesterek és céhek ellenszegülése nagyon megnehezítette, s csak nevezetes áldozatok után sikerült. Az 1846-iki év igen kedvező volt az egyletre nézve. Pénzalapja néhai Hollitscher Farkas alapítványa által 2000, és Weiss M. A. alapítványa által 1000 frttal gazdagított. Eddig az egylet csak a mesterségek terjesztésével foglalkozott, a földművelés meghonosítására nem telt ereje; 1847-ben megkísérelte ugyan, több növendéknek a Debrecen körüli pusztákon való elhelyezése, de minthogy akkor az izraelitáknak birtokképeségük nem volt, e kísérletnek is meg hiúsulnia kellett. 1848-ban az egylet is felfüggesztette működését, hogy azt csak 1852-ben vegye fel ismét. Most azonban kitűnt, hogy az egylet ezen rendes működése még nem elégséges arra, hogy gyámoltjainak későbbi existenciáját biztosítsa; mert a szegény mesterlegények nem szerzhettek tőkét, s tehát önálló üzletet nem alapíthattak; az egylet rendes jövedelmeiből pedig az e részben nyújtandó segélyre semmi sem telt. E bajon segitendők, 26 adakozó 1856—58-ban 3300 ftot adott át az egyletnek oly célból, hogy ebből gyámoltjainak, ha önálló üzletet nyitnak, 100—500 frtnyi kamatnélküli, s négy év alatt apró részletekben visszafizetendő kölcsönököt nyujtson, s az egyletnek elégtételül szolgálhat, hogy több most virágzásban álló műhely nyitattott meg ily kölcsön segélyével. 1857-ben alapította az egylet vasárnapi- és rajziskoláját; ez utóbbinak fogamatosságáról a növendékeknek a közgyűlésen közszemlére kitétt több meglepő rajz tett fényes tanúságot. Valamint az egylet iparbéli törekvéseiben az 1859-ben életbe lépett iparszabadság nyitott új korszakot, ugy a legújabbban megnyert birtokképeség végre a földművelés terjesztését is lehetségessé teszi, s erre nézve az egylet bírja is már több izraelita földbirtokos és hasznbérli ígérését, hogy növendékeit nagyobb gazdaságaikban elhelyezendik a földművelés gyakorlati megtanulása végett. — Az ez évi közgyűlés határozatai közül kiemeljük még, hogy az egylet

elagott tollnoka 250 frttal nyugdíjaztatott; az új igazgatóság és választmány titkos szavazással f. hó 15-én fog megválasztatni; az eredményt annak idején közölni fogjuk. — 1861-ik évben az egylet jövedelme volt 5503 frt. 39 kr., kiadása pedig 3477 frt. 20 kr.

Hogy az egylet növendékei nem csak mesterségükben, hanem erkölcsi s vallási tekintetben is a legjobb oktatásban részesülnek, tanúsítja azon nevezetes körülmény, hogy az egyletnek eddig felszabadult mintegy 300 növendéke közül, egyetlen egy sem hagyta el atyáinak hitét. — Örömmel jegyezzük még meg azt is, hogy az egylet vasárnapi iskolája egészen magyar szellemű.

— F. hó 10-én esti 7 órakor szépirodalmi felolvasás lesz az Izraelita-Magyar-Egylet helyiségein. Olvasnak: Stiller Bertalan, Gross Károly és Tencer Pál urak.

— A „Concordia“ című izraelita betegsegélyző és temetkezési egylet alapszabályai a nm. m. kir. helytartótanács részéről helybenhagyattak. Tudtunkkal ez az első ilyenmű egylet, mely hivatalos közlekedéseiben magyar ügynyelvvel él, és alapszabályait is magyar nyelven terjesztette fel. — Ez egylet igazgatósága következő urakból áll: elnök Posner Károly Lajos, alelnök Feivel Lipót, pénztárnok Deutsch Sámuel, ellenőr Fuchs M. R., gazdák Veith Lipót és Steiner Bernát, választmány Barnay Ignác, Beer Zsigmond, Boscovitz Zsigmond, Buchbinder Samu, Figdor Armin, Gross Henrik, Grünhut Dániel, Herz Salamon, Hirsch Ignác, Horovitz Illés, Hürsch Károly, Kanitz János, Knopp Lipót, Mandl Henrik, Neufeld Mór, dr. Reich Armin, Schlesinger Ignác és Schosberger Zsigmond; orvosok dr. Helfer Vilmos és dr. Traub József.

h. A mint halljuk Batterséken a zsinagóga és izr. iskolai épület elégett, s ugyanekkor egy hat gyermekes családtya is koldusbotra jutott. A nemeskeblű bajai hitközség minden felköltséget nélkül azonnal tetemes összeget gyűjtött tagjai között mind a templom felépítésére, mind a szerencsétlen család számára.

* Ft. Meisel főrabbi ur homilái — Bauer M. L. ur által eszközlött magyar fordításának első füzeté, mint halljuk, e napokban fog megjelenni. A fordítás megbíralását magunknak a mű megjelenése utánra fentartván, annyiban eleve is kell rá a t. c. közönséget figyelmeztetnünk, mennyiben az mindenesetre nevezetes lépés, tökéletesen parlagon heverő magyar-zsidó homiletikai irodalmunk mezején. Ára egy-egy füzetnek 40 kr.

* Győri tanító Fischer Nátán ur előfizetést hirdet „ifjúsági iratokra a magyarhoni izraeliták számára“ melyek havonkénti öt ivnyi füzetekben fognak részint eredeti, részint fordított tartalommal megjelenni. Előfizetési ár a f. é. 8 füzetre 4 frt., 4 füzetre 2 frt.; az előfizetési pénzek Fischer Nátánhoz címzendők, Győrött az izr. főelemi tanodában. — Ajánljuk az izraelita családok figyelmébe.

* Bajai tanító Mannheim József ur megírta az izraeliták történetét a világ teremtésétől a legújabb korig, izraelita néptanodák számára. — Mint halljuk, a mű már sajtó alatt van.

* Szerkesztőségünkhez beküldetett: „Geschichte Ungarns für Volksschulen von Karl Ballagi, Professor in Nagykörs.“ Izraelita tanodák számára a művecske német nyelvénél, a keresztény vallásfogalmakhoz idomított egyes kitételeinél, és a magyarhoni izraeliták történetének teljes mellőzésénél fogva kevésbé alkalmas ugyan, mindazonáltal a jelenleg használatban levő ilyenmű német könyvnel sokkal ajánlatosabb.

H I R D E T É S .

Pályázat.

A N.-Kállóban felállítandó 2 osztályú elemi tanodához kerestetik két tanító 500—500 o. é. frt. évi fizetéssel; az egyik állomásra valláskülönbség nélkül mindenki, a másodikra csupán izraelita pályázhat. Megkívánatik, hogy mindkét tanító a szokott tantárgyakat magyar és német nyelven előadni képes legyen. A kellő bizonyítványokkal ellátott folyamodványok a n.-kállói iskolai választmányhoz dr. Bleuer Miklósnak N.-Kállóba küldendők.

(3—1)